Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ

«Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

29-30 **квітня** 2025

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2025

УДК 340:[001+37](477)(082)
Д 26

Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 9 від 25 квітня 2025 року)

Редакційна колегія:

В. П. Андрущенко, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова (*співголова Редакційної колегії*);

О. В. Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (*співголова Редакційної колегії*);

В. Г. Пилипчук, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік АН ВШ України,, директор Державно-наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України» (*співголова Редакційної колегії*);

Р. Г. Драпушко, кандидат філософських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність) УДУ імені Михайла Драгоманова;

Б. І. Андрусишин, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

Н. М. Оніщенко, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

Н. М. Пархоменко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

П. В. Горінов, кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

М.А. Остапенко, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

Н. О. Деркачова, старший викладач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заступник директора по роботі зі студентами Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

А. А. Карнаух, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник директора з наукової роботи та міжнародного співробітництва Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

О. В. Макарова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова.

Д 26 **ДЕВ'ЯТНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. НАУКА І ОСВІТА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ :** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті юридичні читання. Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку» (Київ, 29-30 квітня 2025 року). – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. – 329 с.

У збірнику представлені тези доповідей, що були подані на Міжнародну науково-практичну конференцію «Дев'ятнадцяті юридичні читання. Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку», що відбулась в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова 29-30 квітня 2025 року. Розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, практичних працівників і широкий читацький загал. Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції Дев'ятнадцяті юридичні читання «Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку» не завжди поділяє думку учасників конференції. Основний матеріал доповідей подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 340:[001+37](477)(082)

Електронна адреса: www.udu.edu.ua

© Колектив авторів, 2025
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

УДК 349:356.3:27-722.53

Андрусишин Богдан,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
УДУ імені Михайла Драгоманова,
керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини
в інформаційному суспільстві, академік
Української академії історичних наук, академік АН ВШ України,
академік Української академії політичних наук,
заслужений діяч науки і техніки України,
м. Київ, Україна

Bohdan Andrusyshyn,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and History of State and Law,
Educational and Scientific Institute of Law,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
Head of the Educational and Research Center for
Human Rights and Security in the Information Society,
Academician of the Ukrainian Academy of Historical Sciences,
Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Academician of the Ukrainian Academy of Political Sciences,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
abihorse@ukr.net,
ORCID 0000-0002-5490-6874

ПРАВНИЧО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ: РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА

LEGAL AND ORGANIZATIONAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF MILITARY CHAPLAINCY IN UKRAINE: RELIGIOUS AND EDUCATIONAL WORK

Останнім часом релігія знову повернулася у публічне поле і має великий вплив на тих, хто є її послідовником. Під релігією «Релігієзнавчий словник» розуміє «духовний феномен, який виражає віру людини в існування неприродного Начала, що є джерелом буття всього існуючого, а й виступає для неї засобом спілкування з ним, входження в його світ» [1, с. 279]. Як складний соціально-культурний феномен релігія включає в себе системи: 1) релігійна свідомість (вірування); 2) релігійні культи (обряди); 3) релігійні організації (установи) [2, с. 34]. «Релігія – суттєва складова життєвого процесу. Третина людей світу, а може і більше, є вірянами, – пише професор В. П. Андрущенко, – релігія як одна з перших форм духовно-практичного світу містить в собі вагомий

пласт практичних знань, морального досвіду, ціннісних орієнтацій. Її значення в наші дні зростає» [3, с. 9]. Насторожує лиш те, що у релігійних лідерів відсутня єдина позиція щодо війни.

Релігійні відносини в Збройних Силах України належать до маловивчених проблем української правничої науки. В умовах триваючої російсько-української війни та й до повномасштабного вторгнення рф в Україну, проводити дослідження у військових формуваннях обумовлювалося об'єктивними потребами національної безпеки і оборони, як однієї з основних функцій держави. Душпастирство в ЗСУ є видом пастирського служіння конфесії, метою якого є духовна опіка та задоволення релігійних потреб військовослужбовців.

Теоретичні засади становлення однієї з основних складових реалізації конституційного права на свободу світогляду та віросповідання військовослужбовців закладалися на багатьох наукових конференціях, круглих столах, форумах, починаючи з перших років проголошення незалежності України в умовах формування парадигми сучасних підходів до становлення права і держави, залучаючи історичні, соціологічні, політичні та філософські знання, що у кінцевому підсумку вилилося у прийняття Закону України «Про службу військового капеланства» від 30 листопада 2021 року № 1915-IX [4]. Закон нормативно врегулював державно-конфесійні взаємини у ЗСУ, згідно з яким душ пастирство є видом пастирського служіння конфесії, метою якого є духовна опіка та задоволення релігійних потреб військовослужбовців.

Релігійними відносинами у ЗСУ займалися юристи, політологи, філософи, соціологи, історики П. Робінович, А. Колодний, В. Єленський, В. Лубський, М. Лубська, В. Бондаренко, О. Саган, Б. Вілсон, М. Коханчук, М. Паращевін, Р. Терлецький та інші, науковці центру Разумкова, науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України, комісії державної служби України з етнополітики та свободи совісті.

У різні роки наукової діяльності проблематиці військового капеланства нами присвячено ряд праць, серед яких «Військове та флотське духовенство в Україні. Період національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.» [5], «Демобілізація душпастирів... військове та флотське духовенство в Україні. Період національно-визвольних змагань 1917-1920 рр.» [6], «Створення і діяльність Комісії у справах військового духовенства в Українській державі (1918 р.)» [4]; виступи на наукових заходах, зокрема, Третій міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 2000-літтю Різдва Христового «Практика формування особи військовослужбовця та створення умов успішного виконання військового обов'язку і християнський досвід» (1999 р.) та ін.

В нашому матеріалі торкнемося лише питань релігійно-просвітницької роботи військових капеланів. У Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України, затвердженому Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [7] стаття 194 у підрозділі 100^{-3} «Видача зброї та боєприпасів військовим капеланам забороняється»; «…військові капелани не можуть бути залучені до чергувань та інших дій, несумісних з їхніми

посадовими обов'язками та статусом священнослужителя» (підрозділ 100^{-4}).

Закон України «Про службу військового капеланства» від 30 листопада 2021 року регулює відносини у сфері реалізації конституційного права на свободу світогляду та віросповідування військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворень відповідно до законів України, а також визначає правові та організаційні засади і принципи діяльності Служби військового капеланства. Стаття 2 Закону визначає статус військового капелана як особу «яка у встановленому цим Законом порядку отримала мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, уклала контракт на проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу (виключно на посадах Служби військового капеланства)». Наголосимо, що військовими капеланами можуть бути лише офіцери. Стаття 7 п. 2 Закону передбачає що, «обов'язковою умовою для зайняття посади військового капелана є наявність вищої богословської освіти», необхідність навчання «за спеціальною програмою підготовки військових капеланів» у відповідних навчальних центрах» [4]. Тут принагідно навести встановлені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо військових звань» від 4 червня 2020 р., № 680-IX [9]. Змінені військові звання офіцерського складу:

Молодший офіцерський склад	
молодший лейтенант	молодший лейтенант
лейтенант	лейтенант
старший лейтенант	старший лейтенант
капітан	капітан-лейтенант
Старший офіцерський склад	
майор	капітан 3 рангу
підполковник	капітан 2 рангу
полковник	капітан 1 рангу
Вищий офіцерський склад	
бригадний генерал	коммодор
генерал-майор	контр-адмірал
генерал-лейтенант	віце-адмірал
генерал	адмірал

Згідно статті 100^{-2} Закону України «Про службу військового капеланства» основними обов'язками душ пастирів визначено:

– здійснювати забезпечення організації та проведення молитов, богослужінь, благословень, урочистих і поминальних заходів та інших

релігійних обрядів і культів, пов'язаних із задоволенням духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

– сприяти розвитку особистісних та колективних моральних якостей особового складу;

– популяризувати здоровий спосіб життя серед військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

– ознайомлювати військовослужбовців, працівників та членів їх сімей з основами релігійного вчення;

– виховувати у військовослужбовців, працівників та членів їх сімей толерантне ставлення до людей з іншим світоглядом та релігійними переконаннями;

– налагоджувати взаємодію з представниками релігійних організацій, які здійснюють діяльність у місцях дислокації військових частин, в інтересах задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

– брати участь у реабілітації особового складу, який потребує психологічної допомоги;

– консультувати командування з релігійних питань [4].

Вважаємо, що одним з головних завдань сучасної української держави в умовах російсько-української війни, що триває і у післявоєнний час має стати завдання розробки і реалізації власної контрпрограми рашистській денацифікації, яка має ґрунтуватися на вибудованій національній доктрині, принципово новій гуманітарній політиці, культурі та освіті, заснованих на основі україноцентризму, приділенні особливої уваги та громадському сприянні безпеці та обороні країни, формуванні ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави нації. Перспективними напрямами підготовки військових капеланів вважаємо проведення навчання за спеціальними програмами нових наукових спеціальностей «Освітній капелан», «Медичний капелан», внісши відповідні зміни до Класифікатора професії ДК 003:2010, куди вже внесені професійні посади «Священнослужитель», «Військовий священник (капелан)» [10].

До проблем в умовах війні слід віднести можливість контактів військовослужбовців із зарубіжними релігійними організаціями, що може нести відповідну загрозу національній безпеці. Очевидно, змін зазнають підходи до прав людини на фоні різкої мілітаризації, в тому числі, і свідомості населення, обов'язкової військової служби, падіння рівня життя. Нам доведеться жити в умовах нової архітектури міжнародного права у системі якої Україна має залишитися повноправним суб'єктом, політичним гравцем. В реаліях, коли треба опиратися на самих себе, військові капелани мають бути частиною загальнокультурного безпеко-оборонного процесу, завжди стояти на сторожі загальнонаціональних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Релігієзнавчий словник. С. 279.
2. Вільсон Б. (2002). Соціологія релігії. Київ : Акта. С. 34.
3. Кириченко С. (2025, 9 квітня). Розумна освіта: міф чи реальність? *Україна Молода*. 14, 9.
4. Закон України «Про службу військового капеланства». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text
5. Військове та флотське духовенство в Україні. Період національно-визвольних змагань 1917-1921 р. (2000). *Людина і світ*, 5, 16-21. (у співавт. з В. І. Ульяновським).
6. Демобілізація душпастирів... військове та флотське духовенство в Україні. Період національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр. (2000, 15 квітня). Народна армія.
7. Створення і діяльність Комісії у справах військового духовенства в Українській державі (1918 р.). (2004). *Пам'ятки України*, 12, 17-34. (у співавт. з О. Г. Луговським).
8. Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо військових звань» від 4 червня 2020 р., № 680-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-20#Text
10. Наказ міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.11.2014 р. № 1361.